

Inkluzija Roma u Crnoj Gori

Primjeri dobre prakse u Crnoj Gori

Mayors Making the Most of EU Funds
for Roma Inclusion (MERI)

Inkluzija Roma u Evropi – Primjeri dobre prakse u Crnoj Gori

IZDAVAČ:

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM

ZA IZDAVAČA:

Mr Nenad Koprivica

PRIREDILI:

Marija Vuksanović

Nedjeljka Sindik

Kerim Međedović

RECENZIJA

Nedjeljka Sindik

PREPRESS I GRAFIČKI DIZAJN:

Aleksandar Pajević

ŠTAMPA:

Mouse

TIRAŽ:

100

Ova publikacija je pripremljena uz podršku Fondacija za otvoreno društvo iz Budimpešte, kroz Program Mreže gradonačelnika za bolji pristup EU fondovima za inkluziju Roma (MERI). Sadržaj ove publikacije predstavlja isključivu odgovornost autora. Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i Fondacije za otvoreno društvo nisu odgovorni za činjenice i mišljenja iznijeta u ovoj publikaciji, kao ni za bilo kakvu kasniju upotrebu informacija koje su u njoj sadržane.

UVOD

Prema podacima Savjeta Evrope, u zemljama Balkana i Turskoj živi oko 3,8 miliona Roma. Iako se romska zajednica na ovom području suočava sa problemima koji su veoma slični onima u zemljama članicama Evropske unije, kao što su segregacija i marginalizacija, nedostatak obrazovanja, hronična nezaposlenost i ograničen pristup zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, cilj EU platforme je isti u svim ovim zemljama – poboljšati položaj Roma koji u njima žive. U tom smislu, EU Okvir nacionalnih strategija za integraciju Roma do 2020. godine, 10 Osnovnih zajedničkih principa za inkluziju Roma, Dekada Inkluzije Roma 2005-2015; te nacionalne i lokalne strategije inkluzije imaju jedinstvenu funkciju, da pruže podršku suštinskoj i održivoj integraciji Roma.

Naučene lekcije iz ranijih ciklusa proširenja Evropske unije pokazuju da integracija Roma nije moguća bez jasne političke posvećenosti inkluziji, adekvatnih finansijskih resursa, te systemske evaluacije i monitoringa preduzetih mjera. Iznad svega, održivi koncept integracije zahtijeva bolju koordinaciju ključnih aktera i osnaživanje institucionalnog dijaloga između nacionalnih i lokalnih vlasti i romskog civilnog društva.

Aktuelni proces pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji u još većoj mjeri naglašava značaj socijalne inkluzije na lokalnom nivou. Lokalne vlasti u višenacionalnim sredinama su sve više izložene potrebi usvajanja i primjene lokalnih strategija i politika inkluzije, čija uporišna tačka je upravo u uzajamnoj interakciji različitih lokalnih subjekata, promociji i podsticanju integracije i uspostavljanju djelotvornih mehanizama za razvoj svih lokalnih resursa. Vidljivija uloga lokalnih samouprava, praćena procesom finansijske decentralizacije, ne samo da može podstaći suštinsku integraciju romske zajednice, već i doprinijeti izgradnji sistema lokalne samouprave kao važnog aktera pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Publikacija koja je pred Vama upravo ima za cilj da podstakne i afirmiše primjere dobre prakse u inkluziji Roma na lokalnom nivou. Publikacija je pripremljena uz podršku **Fondacija za otvoreno društvo iz Budimpešte**, kroz Program Mreže gradonačelnika za bolji pristup EU fondovima za inkluziju Roma (**MERI**), u okviru projekta **Inkluzija Roma u Evropi - primjeri dobre prakse u Crnoj Gori**. Publikacija je nastala kao rezultat zajedničkog rada predstavnika civilnog društva i lokalnih samouprava u Beranama, Bijelom Polju, Nikšiću, Tivtu, Kotoru, Budvi i Herceg Novom sa ciljem da doprinese jačanju integracije na

lokalnom nivou, ali i afirmaciji uloge lokalnih samouprava u primjeni strategija i politika inkluzije, kroz promociju i razmjenu lokalnih praksi integracije Roma na nacionalnom i EU nivou.

Nadamo se da će ova publikacija približiti, u određenoj mjeri, svakodnevni život Roma i Egipćana u lokalnim zajednicama, uticati na percepciju problema sa kojima se Romi suočavaju i pomoći u definisanju smjernica za dalji rad, planiranje i akcije. Više od svega, nadamo se da će ova publikacija podstaći i druge lokalne samouprave i zajednice na aktivnu saradnju i dijalog. Konačno, publikacija služi i da nas još jednom podsjeti da smo kao društvo i kao država odgovorni za to da romskoj zajednici u Crnoj Gori omogućimo život dostojan savremenog čovjeka.

Naziv slučaja

Podrška poboljšanju uslova stanovanja romskih porodica

Oblast
Stanovanje

Država
Crna Gora

Opština
Berane

Predsjednik opštine
Vuka Golubović

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

U kasnim devedesetim, u vrijeme NATO bombardovanja, Berane je bilo jedan od centara u kojem su izbjeglice sa Kosova pronašle svoje utočište. Grupa od 1.426¹ osoba koje su se doselile u Berane u vrijeme NATO bombardovanja 1999. još uvijek živi u Beranama. Njih oko 204 pripada romskoj i egipćanskoj populaciji. Osim toga, u naselju Talum, živi oko 500 domicilnih Roma sa djelimično riješenom stambenom situacijom. Stoga, obezbjeđivanje adekvatnih uslova stanovanja predstavlja jedan od ključnih prioriteta za RE populaciju u Beranama, kao i za Opštinu Berane.

Sažetak slučaja

Ova studija slučaja opisuje aktivnosti koje se odnose na izgradnju montažnih kuća za romsku populaciju u Beranama. Aktivnostima opštine, uz podršku donatora i države, u periodu između 2008 i 2012. godine, riješeno je stambeno pitanje 220 osoba romske i egipćanske pripadnosti.

Opšti podaci

Berane je grad u sjeveroistočnom dijelu Crne Gore s populacijom od 35,452 stanovnika. Od toga 0,98% stanovništva čine Romi i Egipćani (RE). U okviru projekta "Najbolje prakse za inkluziju Roma"² i u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, Opština je započela proces izrade i usvajanja Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma, koji obuhvata i učešće lokalne romske zajednice, kroz uključivanje u rad civilnog društva i realizaciju fokus grupa. Saradnja s romskom zajednicom je uspostavljena kroz nekoliko projekata koji su usmjereni na interno raseljena lica (IRL) s Kosova, a koji se uglavnom sprovode u saradnji s međunarodnim organizacijama, poput Caritas Luksemburg-a, Help-a i UNHCR-a. Opština je kroz ove projekte razvila sva sredstva komunikacije sa romskom zajednicom na lokalnom nivou, kao što su neposredni sastanci s korisnicima, diskusije u fokus grupama, kao i sastanci sa liderima i predstavnicima zajed-

¹ Izvor BCR 13.01.2011

² "Najbolje prakse za inkluziju Roma" je regionalni projekat koji teži korišćenju najbolje prakse sprovedene u inkluziji Roma kako bi se pomoglo zemljama i romskim zajednicama da ih koriste kao model ili kao ideju za mijenjanje politike i prakse na mikro nivou kako bi se poboljšao položaj Roma u oblastima implementacije i na lokalnom nivou u opštinama gdje žive Romi.

nice na lokalnom nivou. Ova praksa dobre komunikacije i saradnje pomogli su Opštini Berane i međunarodnim organizacijama da realizuju projekte koji se tiču RE³ populacije. Razmatra se i uspostavljanje Lokalnog romskog savjeta u Beranama, prvog te vrste u Crnoj Gori. Ovaj Savjet, koji bi imao predstavničku i savjetodavnu ulogu, pružao bi podršku Opštini u kreiranju i implementaciji programa i projekata usmjerenih na integraciju romske zajednice. U Opštini Berane je dosada samo jedna osoba bila zadužena za pitanja Roma i to Savjetnik za saradnju sa civilnim društvom, udruženjima i lokalnim zajednicama, koji je pokrivao i pitanja u vezi sa Romima. U 2011. godini, Opština je kandidovala infrastrukturni projekat za poboljšanje uslova vodosnabdijevanja kod Fondacije za otvoreno društvo. Udio Opštine će biti do 20% od iznosa granta.

Opština Berane je takođe bila veoma aktivna u oblasti obrazovanja i socijalne zaštite. U školskoj 2010/11. godini, Opština je preuzela inicijativu posredovanja između školskih uprava i roditelja RE učenika, kako bi se povećao upis u škole u okviru RE zajednice. U decembru 2011. godine, započet je i projekat Servisi inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori (MIESP) kojeg finansira i kojim upravlja Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori. Projekat implementira Ministarstvo prosvjete i sporta, u saradnji s Opštinom Berane i uz tehničku podršku Konzorcijuma na čelu sa Stana SICI Dominusom (Španija). Kroz ovaj projekat, zaposlen je jedan asistent u nastavi koji pripada zajednici Roma i Egipćana. Kako je Opština Berane odobrila projekat pod nazivom „Prihvati druge kao jednake“, kroz program Obrazovanje za održivi razvoj na Zapadnom Balkanu, kojeg finansira Ministarstvo vanjskih poslova Finske i sprovodi Regionalni centar za zaštitu okoline, stvorila se mogućnost da se u periodu od septembra 2012. do marta 2013. u Osnovnoj školi „Radomir Mitrović“ zaposli još jedan asistent u nastavi iz romske zajednice. Uloga ovih asistenata se ogleda u podsticanju RE djece za pohađanje školske nastave, pružanju podrške u učenju RE učenicima i kreiranje preporuka za stvaranje mehanizama za prikupljanje podataka u vezi sa obrazovnim postignućima djece iz RE populacije. Romski asistenti u nastavi će biti angažovani od strane Opštine Berane, ali će raditi pod naprijed navedenog okriljem projekta i sarađivati sa Opštinom, Osnovnom školom „Radomir Mitrović“ i romskim zajednicama u Beranama.

Pored ovoga, na inicijativu predsjednika Opštine Berane ustanovljeni su Otvoreni dani Opštine tokom kojih stanovnici Berana mogu direktno uputiti lokalnoj upravi svoja pitanja, ideje ili zahtjeve. Ovi otvoreni dani se održavaju jednom nedjeljno i predstavljaju jedan od ključnih mehanizama komunikacije između opštinskih vlasti i građana. Opština obezbjeđuje i jednokratne novčane pomoći, koje se uglavnom koriste za finansiranje osnovnih egzistencijalnih potreba, kao i za rješavanje određenih zdravstvenih ili stambenih pitanja.

Opština je takođe pružila podršku romskim porodicama iz Riversajda i Ta-

³ RAE – Romi i Egipćani

luma tokom ekstremnih vremenskih uslova u zimskoj sezoni 2010 i 2012. Za stanovništvo koje je evakuisano iz poplavljenih naselja, Opština je obezbijedila alternativni smještaj, kao i pomoć u hrani, higijenskim paketima i drvima za ogrijev u saradnji sa lokalnim i međunarodnim organizacijama. Opština redovno kontaktira i sarađuje sa predstavništvima UNHCR-a, UNDP-a, OEBS-a, SE i partnerom u implementaciji OSF-MtM programa u Crnoj Gori. Ova saradnja koja je uspostavljena devedesetih godina, u vrijeme NATO bombardovanja, i danas je na zavidnom nivou.

Opis slučaja

Prema rezultatima popisa iz 2010.godine, 701 domicilnih Roma i Egipćana živi u Beranama. Tokom 1990-ih, u ovom gradu je živio veliki broj izbjeglica i interno raseljenih lica, od čega je oko 300 činila RE populacija, većinom interno raseljena lica koja su napustila teritoriju Kosova i Metohije u vrijeme NATO bombardovanja. Neposredno nakon ovih događaja, Opština Berane je uz pomoć međunarodnih organizacija World Vision i UNHCR, podržala izgradnju baraka za smještaj raseljenih Roma i Egipćana. Ipak, WORLD VISION je sklopio ugovor sa vlasnikom privatnog imanja na kojem su podignute barake, po kojem je WORLD VISION trebalo da obezbijedi osiguranje zemljišta u zamjenu za petogodišnji ugovor o stanovanju sa korisnicima, te vlasništvo nad barakama nakon isteka ugovora. Komesarijat za raseljene osobe (Zavod za izbjeglice), zajedno sa Opštinom, dva puta je pregovarao o produženju ugovora do 2008. kada je Opština obezbijedila lokacija za novo naselje. Investiciju su finansirali donatori kroz program UNHCR-a i Evropske komisije, a njemačka organizacija HELP izgradila je 25 montažnih kuća. Opština je finansirala iz sopstvenih fondova sve troškove gradnje u vezi sa pripremom zemljišta za gradnju kuća, kao i odgovarajuću putnu infrastrukturu, vodosnabdijevanje i elektronapajanje. Karitas Luksemburg je podržao izgradnju dječjih igrališta. Kasnije je Opština postavila još 10 montažnih kućica na istom mjestu. Opština je aplicirala za sredstva Fonda za manjine kako bi izgradila još 6 kuća za RE populaciju.

Rezultati

U period 2009/2012.godine, Opština Berane, u partnerstvu sa UNHCR-om, HELP-om i organizacijom Caritas iz Luxembourgja je donirala i građevinski opremila zemljište za gradnju i obezbijedila potrebne infrastrukturne priključke. Na taj način, Opština je obezbijedila dom za 220 članove raseljenih Roma i Egipćana i finansijski pomogla oko 500 RE porodica.

Naziv slučaja

**Podrška Nacionalnoj strategiji
za inkluziju Roma – Poboljšanje
uslova stanovanja Roma**

Oblast
Stanovanje

Država
Crna Gora

Opština
Bijelo Polje

Predsjednik opštine
Aleksandar Žurić

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

U Crnoj Gori, opštine se smatraju jednim od najznačajnijih aktera u inkluziji Roma, što uključuje vršenje poslova koji su od neposrednog značaja i interesa za lokalno građanstvo, kao i zaštitu Ustavom zagarantovanih manjinskih prava na lokalnom nivou. Opština Bijelo Polje je prepoznata među crnogorskim opštinama po ulaganju značajnih napora na planu integracije romske populacije. Tokom proteklih godina, ova opština je implementirala niz inicijativa usmjerenih na poboljšanje položaja Roma u nekim od ključnih područja socijalne inkluzije. Osim toga, Opština aktivno sarađuje s organizacijama civilnog društva sa ciljem približavanje romskim zajednicama i njihovog aktivnog uključivanje u lokalni razvoj zajednice. Opština uključuje lokalne Rome u donošenje odluka putem konsultacija i grupnih sastanaka s predstavnicima romskih naselja i romskih organizacija civilnog društva (OCD), kao i kroz posjete na terenu, građanske inicijative, peticije i građanske pritužbe. Do sada su predstavnici romskih OCD i romskih naselja bili uključeni u pripremu nekoliko lokalnih politika inkluzije, tj. Akcionog plana za socijalnu inkluziju, Akcionog plana za djecu i mlade, kao i u pripremu za Lokalnog Akcionog plana za inkluziju Roma. Osim toga, u 2011, u saradnji s lokalnim organizacijama civilnog društva, Opština je osnovala Kancelariju za građane koja predstavlja dio lokalne administracije, sa ciljem da lokalne institucije učini transparentnijim i pristupačnijim lokalnom stanovništvu, posebno marginalizovanim zajednicama.

Sažetak slučaja

Opisani slučaj se odnosi na unapređenje stanovanja romskih porodica koje žive na teritoriji opštine Bijelo Polje, kroz obezbjeđivanje placeva za gradnju; komunalno opremanje zemljišta, te izgradnju 8 stambenih jedinica za romske porodice u naselju Ribarevine. Projekat je realizovala Opština Bijelo Polje, u okviru sredstava namijenjenih za implementaciju Nacionalne strategije za integraciju Roma 2008-2012.

Opšte informacije

Bijelo Polje je grad na sjeveroistoku Crne Gore sa 46 676 stanovnika, od čega 1.56% (334) čine Romi. Nezaposlenost, nedostatak ličnih dokumenata, stanovanje i obrazovanje predstavljaju neke od ključnih problema sa kojima

se suočava romska zajednica na području ove opštine. Sa ciljem da pristupi rješavanju ovih problema, Opština je započela izgradnju stambenih jedinica za lokalno romsko stanovništvo. Takođe, Opština obezbjeđuje i socijalna davanja u skladu sa važećim propisima i pruža podršku inkluzivnom obrazovanju romskih učenika u tri lokalne osnovne škole: OŠ “Pavle Žižić” u naselju Njegnjevo; OŠ “Marko Miljanov” u centru grada i OŠ “Risto Ratković” u naselju Nikoljac. Što se tiče učešća Roma u donošenju odluka na lokalnom nivou, pripadnici ove zajednice imaju pravo da koriste sve administrativne forme komunikacije, uključujući individualni pristup bilo kojoj službi ili lokalnom administrativnom tijelu. Sekretarijat za socijalnu zaštitu se bavi pitanjima koja se tiču Roma, a to se posebno odnosi na Savjetnika za zdravlje i socijalnu zaštitu i Savjetnika za javno informisanje i saradnju sa NVO sektorom. Opština takođe obezbjeđuje podršku za inkluziju Roma u oblasti obrazovanja i očuvanja kulturnog identiteta; izdvaja sredstva za lokalni fudbalski tim E ROMA i obezbjeđuje sredstva za projekte romskih nevladinih organizacija. Tokom 2011. godine, Opština je opredijelila iznos od 6.400,00 eura iz lokalnog budžeta za podršku projektima romskih nevladinih organizacija.

Opis slučaja

Među mnogim inicijativama za inkluziju Roma koje sprovodi Opština Bijelo Polje, projekat izgradnje stambenih jedinica za romsku populaciju je od posebnog značaja. Naime, prema Zakonu o lokalnoj samoupravi, opštine su odgovorne za regulisanje i rješavanje stambenih pitanja lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe, u mjeri sopstvenih finansijskih mogućnosti. Nakon usvajanja Strategije za poboljšanje položaja Roma, Egipćana i Aškalija 2008/2012, Opština Bijelo Polje je učestvovala u otvorenom pozivu za projekte koje je objavilo Ministarstva za ljudska i manjinska prava Vlade Crne Gore i nominovala projekat namijenjen poboljšanju uslova stanovanja za osam romskih porodica u naselju Ribarevine. Cilj ovog projekta je izgradnja stambenih jedinica za one romske porodice koje su korisnice materijalnog obezbjeđenja porodice i koje su živjele u izuzetno lošim uslovima stanovanja. Za ove svrhe, Opština je obezbjeđila neophodne stambene dozvole, lokaciju za gradnju, priključak na vodovodnu i elektro i telekomunikacionu mrežu; adekvatnu infrastrukturu za parking, kao i prateću tehničku dokumentaciju. Projekat je sproveo opštinska Direkcija za razvoj i investicije i privredno društvo “Hidrograđevinar” iz Nikšića, u saradnji sa predstavnicima Roma koji žive u ovom naselju. Gotovo sve aktivnosti su izvedene blagovremeno i u skladu sa potrebama lokalnog stanovništva. Romska zajednica je bila uključena u čitav proces, kroz sastanke na nivou zajednice, nadgledanje radova i redovne posjete gradilišta od strane lokalnih zvaničnika i predstavnika romske zajednice. Ukupna vrijednost projekta je 150.000,00 eura. Učešće Opštine se sastojalo od oko 50% ovog iznosa, a Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je pokrilo ostalih 50% troškova. U okviru ovog pro-

jekta izgrađeno je ukupno 8 stambenih jedinica, od čega se 3 stana (dva stana površine od 41.60m² i jedan od 55.05m²) nalaze u prizemlju zgrade i pogodni su za stanovanje porodica sa manjim brojem članova. Na spratu se nalazi preostalih 5 stanova, površine od po 58.71 kvadratnih metara, koji su podijeljeni u dupleks stanove.

Rezultati

Opisana studija slučaja obuhvata obezbjeđivanje građevinskog zemljišta u naselju Ribarevine, izgradnju stanova za osam romskih porodica, kao i izgradnju potrebne infrastrukture. Ukupno je sagrađeno 450 kvadratnih metara korisnog prostora, sa 500 metara pristupnih puteva i dvorištem od oko 200 kvadratnih metara, sa mogućnošću izgradnje manjeg sportskog terena za korisnike ovih stambenih jedinica. Lokalna skupština je nedavno usvojila kriterijume po kojima će ove stambene jedinice biti raspodijeljene korisnicima romske pripadnosti. Imajući u vidu činjenicu da se zgrada nalazi u nastanjenom, urbanom području i da nije segregirana, opravdano se očekuje da će ovaj projekat doprinijeti uspješnijoj i bržoj integraciji romske populacije. Takođe, iako je zgrada namijenjena prvenstveno romskoj populaciji, širenje njenih kapaciteta i njeno otvaranje prema drugim korisnicima socijalnog stanovanja, kako je predviđeno Akcionim planom za socijalnu inkluziju, takođe će doprinijeti integraciji Roma u lokalnu zajednicu. Ovaj slučaj jasno ukazuje na posvećenost lokalne samouprave poboljšanju kvaliteta života građana i građanki romske pripadnosti i njenu spremnost da postane aktivan činilac u procesu socijalne inkluzije na nacionalnom nivou. U tom kontekstu, ovaj slučaj predstavlja i primjer dobre saradnje između vladinih organa i lokalnih vlasti, kao i lokalne samouprave i romske zajednice.

Naziv slučaja
**Podrška zapošljavanju Roma
u budvanskoj opštini**

Oblast
Zapošljavanje

Država
Crna Gora

Opština
Budva

Predsjednik opštine
Lazar Rađenović

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

U skladu sa dokumentom “Zapošljavanje RE populacije”¹ Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, ukupan broj registrovanih nezaposlenih lica iz romske i egipćanske populacije iznosi oko 4%. Samo 10% ovih lica je aktivno i nalaze se na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, što im omogućava da koriste određene benefite u pogledu socijalne i zdravstvene zaštite. Iako je jedan mali broj RE osoba zaposlen u lokalnim institucijama, prvenstveno u komunalnim službama, većina njih ostvaruju prihode u neformalnoj ekonomiji. Intenzivan rad sa RE populacijom je počeo 2004. obukom osoblja Zavoda za zapošljavanje za registraciju i pomaganje RE populaciji u ovom pogledu. Odsjek za zapošljavanje Zavoda za zapošljavanje je kreirao nekoliko programa usmjerenih na RE populaciju: kurseve opismenjavanja kako bi se povećao nivo pismenosti; stručne kurseve za zanate; stručne obuke; javne radove (lokalne i državne); projekat “Romi - vidljivi na držištu rada”;² “Druga šansa”;³ “Smanjivanje ranjivosti domicilnog RE stanovništva”⁴ i projekat “Stvaranje podjednakog pristupa radnim mjestima za RAE populaciju”⁵. Ipak, svi ovi projekti i inicijative, izuzev javnih radova, bili su implementirani u Glavnom gradu Podgorici i opštini Nikšić. Međutim, druge lokalne samouprave u priobalnom dijelu Crne Gore, u kojima gdje žive Romi i Egipćani, uključujući i Budvu, nisu imali mnogo koristi od realizacije ovih programa.

Sažetak slučaja

Opisana studija slučaja se odnosi na lokalnu praksu zapošljavanja Roma u opštini Budva, koja je pored podrške zapošljavanju Roma u institucijama na teritoriji ove opštine, uključivala i pružanje podrške romskoj porodici Adžović.

¹ Zapošljavanje RAE populacije, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, 2010.

² Implementirali Zavod za zapošljavanje Crne Gore, “Centar za razvoj NVO-a “ i romska organizacija “Roma Početak”.

³ Implementirali Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Fondacija za stipendiranje Roma, Centar za stručno obrazovanje i “DVV International”.

⁴ Implementirali Zavod za zapošljavanje Crne Gore i UNDP.

⁵ Implementirali Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Koalicija NVO-a “Romski krug”, Centar za obuku ZOPT.

Opšte informacije o stanju u opštini

Budva je grad na jugu Crne Gore, sa 18 000 stanovnika, od čega je 1,48% Roma i Egipćana. Većina te populacije živi u dva naselja: Stanišići, koje se nalazi na van-gradskom području, na putu prema Cetinju i Palestina, koje se nalazi u blizini plaže Jaz i koje broji 20 romskih porodica.

Pripadnici romske i egipćanske populacije imaju pravo i mogućnost da se obrate Opštini bilo kakvom inicijativom, zahtjevom, podneskom, itd. Sekretarijat koji je zadužen za implementaciju projekata u vezi sa Romima i Egipćanima je Sekretarijat za socijalna pitanja. Referent za socijalnu i zdravstvenu zaštitu u ovom Sekretarijatu je zadužen za pitanja koja se odnose na RE populaciju, s tim što ovaj službenik nije pripadnik romske populacije. U lokalnoj upravi je takođe sistematizovano i radno mjesto Saradnik za pitanja u vezi sa NVO-ima i Romima. Opština Budva do sada nije koristila EU fondove u svrhu unapređenja integracije Roma, ali je obezbjeđivala novčana sredstva za podršku projektima romskih organizacija. U 2011. godini, Opština je opredijelila iznos od 1500 eura za finansiranje projekata i programa lokalnog Udruženja Roma i Egipćana.

Opis slučaja

Opisana studija slučaja se odnosi na opštinsku inicijativu podrške zapošljavanju Roma u Budvi, koja je proteklih godina bila veoma značajna i koja je realizovana uprkos restriktivnim propisima u vezi sa zapošljavanjem lica bez državljanstva. Opština Budva je radno angažovala određeni broj Roma kroz lokalnu upravu i javna preduzeća čiji je osnivač. U Agenciji za komunalne i stambene poslove Opštine Budva, na poslovima sakupljanja materijala za reciklažu, radno je angažovano, na neodređeno vrijeme, 54 lica iz romske i egipćanske populacije.

Na putu od Budve prema Cetinju, u naselju Stanišići, nastanjena je porodica Adžić, koja se bavi prikupljanjem sekundarnih sirovina. Izražen problem ovog naselja, odnosio se na činjenicu da je u njegovoj okolini ovog naselja, bila odlagana velika količina otpadnog materijala i drugih sirovina za reciklažu, što je predstavljalo opasnost po zdravlje stanovnika naselja i zaštitu životne sredine. Opština Budva je prepoznala potrebu rješavanja ovog problema, kao i potrebu porodice Adžić da obezbijedi sredstva za egzistencijalne potrebe, te njihovo iskustvo i napor u sakupljanju reciklažnih materijala. Pošto je je sakupljano više materijala nego što se moglo prodati, Opština je preduzela niz aktivnosti na planu povezivanja ove porodice sa potencijalnim kupcima otpadnog materi-

jala. Poslije izvjesnog vremena, okolina naselja u kojem živi porodica Adžović bila je očišćena od otpadnih materijala. Zbog novih kupaca, porodica Adžović je morala da skladišti sve više materijala, tako da je za te namjene napravljen poseban prostor, ograđen od drugog zemljišta, kako bi se članovi ove porodice zaštitili od različitih rizika po zdravlje. Nakon četiri godine, porodica Adžović je razvila posao sakupljanja materijala za reciklažu i stekla mogućnost da riješi svoje stambeno pitanje izgradnjom nove kuće. Ovaj primjer dobre prakse ukazuje na značaj povezivanja nekih od ključnih aktera integracije Roma na lokalnom nivou, koje nekada ne zahtijeva značajna novčana sredstva, već samo postojanje dobre volje i spremnosti da se radi na rješavanju problema. Iako je u pitanju jednokratna aktivnost, na ovaj način, Opština Budva je izašla u susret potrebama porodice Adžić i pomogla im da poboljšaju svoju ekonomsku situaciju i uslove života.

Rezultati

Na početku ove inicijative 2008, porodica Adžović je živjela u skromnoj kući okruženoj materijalima za reciklažu koje su sakupljali kako bi zadovoljili neke od osnovnih životnih potreba. Nakon intervencije Opštine, koja je povezala ovu porodicu sa nekoliko firmi za preradu reciklažnih materijala, nekoliko članova porodice je našlo zaposlenje, a njihova ekonomska i stambena situacija se vremenom značajno poboljšala. Dodatna vrijednost ove inicijative se ogleda u činjenici da je ista pokazala da nekada i male aktivnosti mogu dovesti do konkretnih rezultata, kroz unapređenje komunikacije i saradnje među različitim subjektima inkluzije na lokalnom nivou.

Naziv slučaja
**Obezbjeđivanje institucionalne
podrške za romske NVO**

Oblast
Saradnja sa NVO

Država
Crna Gora

Opština
Herceg Novi

Predsjednik opštine
Dejan Mandić

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

Prema pozitivnom zakonodavstvu, opštine u Crnoj Gori imaju odgovornost da podstiču integraciju socijalno isključenih grupa u skladu sa svojim mogućnostima, a posebno da učestvuju u osiguravanju uslova i poboljšanja zdravstvene zaštite, stanovanja, komunalnog reda, obrazovanja, socijalne i dječije zaštite, razvoja preduzetništva, zapošljavanja i drugih oblasti od interesa za lokalno stanovništvo. Iako situacija varira od jedne do druge opštine, organi lokalne samouprave preduzimaju aktivnosti koje su usmjerene na inkluziju romske populacije. Tokom proteklih godina, Opština Herceg Novi je sprovela niz aktivnosti na planu integracije Roma, od kojih je većina bila sporadične prirode i odnosila se uglavnom na socijalno staranje. Od 2005. godine, Herceg Novi je bio aktivno uključen u implementaciju Dekade Roma zajedno sa drugim crnogorskim opštinama. Kako bi se stvorio okvir za veću integrisanost i održivost inkluzije Roma, 2009 godine, Opština Herceg Novi je, kao i druge dvije lokalne samouprave u ovoj regiji, kreirala i usvojila Lokalni akcioni plan inkluzije Roma. Ovaj lokalni akcioni plan uključuje niz prioriteta i konkretnih mjera usmjerenih na poboljšanje položaja romske i egipćanske populacije u Herceg Novom, njihovu integraciju u lokalnu zajednicu, kao i stvaranje osnovnih preduslova za ostvarivanje njihovih ljudskih prava. Lokalna samouprava uključuje lokalne Rome u izradu i implementaciju lokalnih politika kroz javne rasprave, građanske pritužbe, predstavke i inicijative. Osim toga, Opština obavlja redovne kontakte i saradnju s drugim opštinama gdje žive Romi, romskim NVO i predstavništvima UNHCR-a, UNDP-a i Misije OEBS-a u Crnoj Gori.

Sažetak slučaja

Ova studija slučaja se odnosi na višegodišnju institucionalnu podršku koju pruža opština Herceg Novi u korist jedne od najaktivnijih romskih NVO u južnom dijelu Crne Gore, NVO Mladi Romi. Ova inicijativa je u potpunosti u skladu sa ciljevima Lokalnog akcionog plana inkluzije Roma. Njen cilj je rješavanje problema nedovoljno razvijenih kapaciteta romskog civilnog društva u ovoj opštini. Ta podrška je podrazumijevala institucionalno finansiranje jedine romske NVO u Herceg Novom. Zahvaljujući ovoj podršci, organizacija je dobijala potrebna sredstva za zakup prostora tako da je bila u mogućnosti da se više

fokusira na rad sa zajednicom, kao i na implementaciju i monitoring lokalnih politika inkluzije.

Opšte informacije

Herceg Novi je grad u jugozapadnom dijelu Crne Gore sa 30 864 stanovnika. Romsko i egipćansko stanovništvo čini 0,93%. U 2009. godini, opština Herceg Novi je usvojila Lokalni akcioni plan za inkluziju Roma (LAP) za uključivanje Roma i Egipćana. Ovaj Lokalni akcioni plan se bavi pravnim, ekonomskim, socijalnim, obrazovnim, kulturnim i drugim aspektima svakodnevnog života ove populacije. LAP je usvojen po principu participacije, u partnerstvu s lokalnom NVO Mladi Romi. Proces je podrazumijevao procjenu potreba romske zajednice, organizaciju fokus grupa, sastanaka u zajednici, kao i sastanke sa predstavnicima nevladinih organizacija koje je uz podršku Fondacije za otvoreno društvo obavila organizacija Mladi Romi. Nakon usvajanja LAP-a, saradnja između opštinskih vlasti i romskih NVO je znatno poboljšana. Romske NVO su tokom usvajanja LPA koristile institut "prazne stolice" na sjednici lokalnog parlamenta. Osim toga, počev od 2013. godine, Herceg Novi će takođe biti uključen u dio MtM programa u Crnoj Gori, kroz učešće u projektu lokalne inkluzije koji se bavi razvojem lokalne studije stanovanja koja se odnosi na romsku populaciju.

Opis slučaja

Saradnja između opštine Herceg Novi i lokalne romske NVO Mladi Romi inicirana je kroz implementaciju manjih lokalnih projekata, vremenom se razvijajući i kroz projekte namijenjene građanskoj registraciji Roma i razvoju Lokalnog Akcionog plana za inkluziju Roma. Tokom godina, opština je prepoznala ovu romsku NVO kao kredibilnog i odgovornog partnera koji je doprinio boljem prepoznavanju potreba Roma i njihovom rješavanju kroz kreiranje lokalnih politika. Štaviše, ova organizacija se profilisala kao jedan od ključnih partnera opštine kada su u pitanju implementacija i monitoring lokalnih politika inkluzije. U ovom trenutku, nijedan lokalni projekat inkluzije se ne sprovodi bez uključivanja ove organizacije. Imajući u vidu značaj ovog partnerstva s jedne strane i ozbiljnost problema s kojim se suočava romsko civilno društvo kako bi obezbijedilo kontinuirano funkcionisanje, sa druge strane, opštinske vlasti su, na vlastitu inicijativu, odlučile da obezbijede određeni iznos novca za podršku nevladinoj organizaciji Mladi Romi. U skladu sa tom odlukom, Opština je finansirala zakup prostorija organizacije, u iznosu od 3 300€ godišnje u 2009, 2 200€ u 2010., i po 900€ u 2011 i 2012. Monitoring i evaluacija sredstava namijenjenih institucionalnoj podršci vršila se na osnovu godišnjih izvještaja organizacije.

Rezultati

Studija slučaja institucionalne podrške Mladim Romima podrazumijeva pružanje osnovne finansijske pomoći i podrške ovoj organizaciji sa ciljem da se doprinese njenoj finansijskoj i programskoj održivosti. Ova podrška je omogućila NVO Mladi Romi da finansiraju tekuće troškove organizacije, pružajući im na taj način bolje mogućnosti da se posvete svom radu na planu unaprjeđenja integracije Roma. Tokom godina, NVO Mladi Romi je postala široko prepoznatljiva po svom predanom radu i zalaganju za unaprjeđenje položaja Roma, ne samo u samoj lokalnoj romskoj zajednici, već i među državnim institucijama i međunarodnim organizacijama. Tokom tih godina, ova organizacija je sprovela oko 50 projekata i inicijativa za dobrobit lokalne romske populacije, koji se odnose uglavnom na lična dokumenta, obrazovanje i poboljšanje učešća Roma u donošenju odluka na lokalnom nivou. Mladi Romi i Opština Herceg Novi zajednički su organizovali nekoliko događaja usmjerenih na promociju kulturnog identiteta i specifičnosti Roma. U 2006. godini, opštinske vlasti i Mladi Romi razvili su zajednički projekat otvaranja kancelarije Romskog centra, čiji je cilj bio da podstiče razumijevanje, prepoznavanje i prevladavanje problema i potreba romske zajednice. Kroz ovaj Romski centar, za tri godine, Mladi Romi su pomogli više od 200 domicilnih Roma u regulisanju crnogorskog državljanstva i novih ličnih karti. Preko projekta podržanog od UNDP Crna Gora u trajanju od 3 godine riješeno je 223 predmeta i pribavljeno preko 5 000 dokumenta. U saradnji sa Opštinom, NVO Mladi Romi su sproveli procjenu potreba tokom pripreme LAP-a, čime su osigurali da se potrebe romske populacije uključe u ovaj dokument lokalne politike. Ova NVO je takođe učestvovala u pripremi nedavno usvojene nacionalne Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana 2012/2016. godinu. Osim toga, predstavnici ove NVO su uključeni u MtM program u Crnoj Gori, kroz projekat PGF Crna Gora, kao i u razvoj lokalne studije stanovanja za Rome, zajedno sa opštinskim vlastima. Uzevši u obzir ove činjenice, jasno je da se u ovom slučaju ne radi samo o finansijskoj podršci romskih NVO. To je više primjer dobre saradnje i razumijevanja između opštinskih vlasti i organizacija koje djeluju na lokalnom nivou, udruženih na planu realizacije zajedničkih ciljeva. Kao takav, ovaj slučaj šalje, u crnogorskom kontekstu, veoma važnu poruku, da lokalna partnerstva predstavljaju način da se osigura učešće građana, razviju zajedničke intervencije za dobrobit lokalnog stanovništva i obezbijedi optimalno korišćenje raspoloživih sredstava. Činjenica da je ova vrsta podrške ustanovljena na inicijativu Opštine i da nije propisana zakonom kao obaveza lokalne samouprave, predstavlja dodatnu vrijednost u ovom slučaju, te služi kao primjer dobre prakse koji se može primijeniti i u drugim lokalnim samoupravama.

Naziv slučaja

**Unaprjeđenje uslova
stanovanja – implementacija
Lokalnog akcionog plana za
integraciju Roma i Egipćana**

Oblast
Stanovanje

Država
Crna Gora

Opština
Kotor

Predsjednik opštine
Marija Čatović

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

U proteklim godinama, Opština Kotor je implementirala brojne aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja Roma i Egipćana, u skladu sa svojim nadležnostima i finansijskim mogućnostima. Naime, ova opština je aktivno radila na implementaciji Nacionalnog Plana Dekade Roma i Strategije za poboljšanje položaja Roma, Egipćana i Aškalija u Crnoj Gori 2008/2012, u mjeri u kojoj se primjena ovih dokumenata odnosila na lokalnu upravu. Ovo učešće je podrazumijevalo uglavnom obezbjeđivanje socijalne zaštite i pomoći, kao i pružanje podrške edukaciji Roma i poboljšanje uslova njihovog stanovanja. Za potrebe implementacije Dekade, opštine Kotor i Tivat su potpisale Memorandum o razumijevanju i saradnji sa timom UN Programa za razvoj u Crnoj Gori. Opština Kotor je jedna od tri opštine u južnoj regiji Crne Gore koje su usvojile Lokalni akcioni plan za integraciju Roma i Egipćana. Ovaj Plan je izrađen 2011. godine, u saradnji sa Opštinom Tivat i dvije romske NVO: Mladi Romi i lokalno Udruženje Roma i Egipćana, uz podršku Fondacije za otvoreno društvo u Crnoj Gori. U strukturi lokalne uprave, za pitanja integracije Roma i implementaciju Akcionog plana, zadužen je Savjetnik za kulturno naslijeđe i zaštitu prava manjinskih zajednica i starih lica, zajedno sa nadležnim opštinskim sekretarijatima čije djelovanje obuhvata stanovanje, infrastrukturu, socijalnu i zdravstvenu zaštitu.

Sažetak slučaja

Opisana studija slučaja se odnosi na stanovanje Roma u naselju Lovanja, konkretno na poboljšanje životnih uslova za osam romskih porodica koje žive u ovom naselju, kroz obezbjeđivanje zemljišnih parcela; pripremu potrebne tehničke dokumentacije; izgradnju 8 montažnih kuća, kao i obezbjeđivanje potrebnih vodovodnih i elektropriključaka za ove montažne objekte. Ovaj projekat predstavlja zajednički poduhvat Opštine Kotor i Javnog komunalnog preduzeća, finansiran od strane Opštine i pokrenut sa ciljem obezbjeđivanja komunalnog reda na području ove opštine i rješavanja stambenog pitanja Roma u naselju Lovanja, od kojih je većina zaposlena u navedenom javnom preduzeću.

Opšte informacije

Kotor je smješten na jugozapadu Crne Gore i ima 22 799 stanovnika, od čega 1,06% čine Romi i Egipćani. Postoji 39 porodica domicilnih Roma koji žive na području Kotora, dok zajednicu Aškalija i Egipćana čini ukupno 171 porodica, od kojih je sedam porodica raseljeno sa Kosova i Metohije, a njih 21 imaju status stranaca sa stalnim prebivalištem u Crnoj Gori.

Opština Kotor aktivno sarađuje sa državnim organima, nevladinim organizacijama i drugim lokalnim samoupravama kako bi podržala integraciju Roma u različitim oblastima. Opština obezbjeđuje prevoz i naknadu mjesečnih putnih troškova za romske učenike sa teritorije opštine koji redovno pohađaju nastavu u školi. Takođe, svake godine lokalne vlasti obezbjeđuju školski pribor za Rome koji su učenici osnovnih škola. Lokalna samouprava takođe pruža određenu socijalnu pomoć lokalnom romskom stanovništvu, kroz jednokratne novčane naknade i pomoć u zalihama hrane i odjeće, a na temelju pojedinačnih odobrenih zahtjeva. Takođe, opština pruža podršku u oblasti stanovanja Roma koje je prepoznato i lokalnim Akcionim planom kao jedan od ključnih prioriteta Opštine kada je RE populacija u pitanju. Sa ciljem rješavanja stambenog pitanja lokalnih Roma i Egipćana, lokalne vlasti su obezbijedile privremeni smještaj za nekoliko romskih porodica u kampovima Dobrota, Dobrota-Prvoborac i Kavač-Lovanja. Lokalna uprava takođe sprovodi nekoliko aktivnosti na planu obnove i izgradnje kuća za romske porodice, posebno u naselju Lovanja koje karakterišu veoma loši uslovi stanovanja, kao i loša putna infrastruktura, zbog čega se periodično preduzimaju i aktivnosti na planu sanacije i obnove lokalnih puteva koji vode do ovog naselja.

Opis slučaja

Tokom proteklih godina, u saradnji sa Javnim komunalnim preduzećem, Opština Kotor je realizovala nekoliko infrastrukturnih projekata koji se tiču stanovanja Roma. Ova studija slučaja se bavi posebno izgradnjom 8 montažnih kuća za romske porodice koje žive u naselju Lovanja, koje se nalazi u blizini Opšte bolnice Kotor i u kojem živi 28 ljudi okupljenih u 8 domaćinstava. Osim stambenog prostora, ova studija slučaja se bavi sa i skupom aktivnosti koje se odnose na infrastrukturu - rekonstrukcijom puteva, vodosnabdijevanjem, obezbjeđivanjem sanitarija i elektronapajanja za stanovnike ovog naselja.

Problem Lovanja se pojavio zbog potrebe da se proširi kapacitet gradske bolnice, te da se stoga jedan broj romskih porodica izmjesti iz naselja u kojem su živjeli.

Kako bi se riješio ovaj problem, Opština Kotor je donijela Odluku o rješavanju stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe i opredijelila iznos od 110.000 € za izgradnju kuća i uređenje infrastrukture u ovom naselju. Intervencija je osmišljena u saradnji s lokalnom romskom populacijom, koju su predstavljali lideri romske zajednice – predstavnici naselja. Javno komunalno preduzeće je učestvovalo u ovom projektu sa oko 40.000€. Za sve ove objekte, Opština je obezbijedila potrebnu dokumentaciju, odnosno lokalne dozvole za gradnju, građevinski projekat, dozvole za električnu energiju i priključak na vodovodnu mrežu, kao i komunalno opremanje građevinskog zemljišta. Osim toga, Opština je obezbijedila komunalnu infrastrukturu, kao i tekuće održavanje iste koje podrazumijeva redovno održavanje i popravke infrastrukturnih priključaka. Osim sagrađenih kuća, lokalna samouprava je obezbijedila i tri kontejnera kao privremeno rješenje stambenog pitanja za tri romske porodice na teritoriji opštine, koje su živjele u ekstremno lošim stambenim uslovima.

Tokom prethodnih godina, opštinske vlasti su sprovele nekoliko intervencija na planu poboljšanja kvaliteta života Roma u naselju Lovanja. Obezbijeđeno je nekoliko novih rezervoara za snabdijevanje pitkom vodom, kao i nekoliko postrojenja za mikrobiološku obradu vode u postojećim rezervoarima. Kako bi se osiguralo redovno vodosnabdijevanje za sve domove u ovom romskom naselju, ukupno sedam rezervoara za pitku vodu sa kapacitetom od oko 20,000 litara je obezbijedeno od strane opštinskog preduzeća za vodosnabdijevanje, iako još uvijek postoje povremene smetnje zbog nestanaka svježije vode iz hidranta tokom ljetnjeg perioda. Osim toga, sa ciljem da se spriječi devastacija pristupnog puta, opštinska Direkcija za izgradnju je izvršila rekonstrukciju vodovodnog kanala u blizini naselja koji je do tada bio prekriven velikom količinom otpada sa obližnje deponije. Ukupna investicija, uključujući i pomenute intervencije u oblasti stanovanja, iznosila je 200.000€.

Rezultati

Opisana studija slučaja predstavlja primjer dobre prakse u realizaciji Lokalnog akcionog plana za integraciju Roma i odnosi se na poboljšanje životnih uslova za osam romskih porodica, dok je za tri romske porodice obezbijeden neophodan alternativni smještaj, koji je podrazumijevao bolje stambene uslove u odnosu na one u kojima su ove porodice ranije živjele. Osim toga, ova studija slučaja se tiče i poboljšanja vodosnabdijevanja za stanovnike ovog naselja.

Uprkos nedostatku formalnog nadzornog mehanizma, povratne informacije od Roma su prikupljane kroz terenske posjete i konsultacije na nivou zajednica

koje su održavane prije početka projekta, kao i tokom njegove implementacije, sa ciljem da se stekne direktan uvid u životne uslove na terenu, a problemi rješavaju u skladu s potrebama stanovnika naselja. Od samog početka projekta, kao i nakon njegovog završetka, predstavnici Opštine su redovno obilazili naselje i održavali redovne sastanke s romskim organizacijama: Udruženjem Roma, Aškalija i Egipćana - REA Kotor, NVO Mladi Romi iz Herceg Novog, Udruženjem Egipćana iz Tivta, kao i sa predstavnicima Nacionalnog Savjeta Roma. Nakon tih posjeta i sastanaka, uslijedile su i konkretne intervencije osmišljene u skladu s potrebama lokalnog stanovništva. Štaviše, ovi susreti su omogućili predstavnicima romske zajednice da vrše značajnu ulogu u nadgledanju radova na terenu i evaluiranju istih.

Imajući u vidu ove činjenice, opisani slučaj predstavlja primjer dobre međuopštinske i međusektorske saradnje, ali i primjer jednog integrisanog pristupa, koji je obuhvatio i stanovanje i zapošljavanje Roma. Naime, intervencija je, između ostalog, bila usmjerena na osiguravanje boljeg stanovanja za Rome koji su zaposleni u nekom od opštinskih preduzeća. Pošto je obuhvatila rješavanje dva najveća problema sa kojima se stanovnici Lovanje suočavaju: nezaposlenost i stanovanje, ova intervencija je podstakla održiviju integraciju Roma koji žive u ovom naselju.

Osim toga, ovaj slučaj jasno pokazuje da su promjene na planu integracije Roma u lokalnu zajednicu izvodljive ukoliko lokalna samouprava ima razvijen strateški okvir za inkluziju i jasnu političku volju da radi na problemima sa kojima se suočava romska zajednica, ali i spremnost da u njihovo rješavanje uključi i predstavnike same zajednice i druge zainteresovane strane. Opština Kotor je ovom intervencijom jasno promovisala pozitivan pristup inkluziji Roma, koji je ovu lokalnu samoupravu učinio dovoljno vidljivom i prepoznatljivom da ostvari partnerstvo kako sa nacionalnom Vladom, tako i sa međunarodnim subjektima. Činjenica da je stanovanje prepoznato od strane srednjoročnog LAP-a kao jedan od prioriternih problema, doprinosi programskoj i finansijskoj održivosti ove intervencije, zajedno sa učešćem Opštine u implementaciji Nacionalne strategije za inkluziju Roma 2012/2016, koja je takođe usmjerena na stanovanje kao jednu od ključnih oblasti inkluzije Roma.

Naziv slučaja

**Unaprjeđenje kvaliteta
života romskih porodica kroz
poboljšanje uslova stanovanja**

Oblast
Stanovanje

Država
Crna Gora

Opština
Nikšić

Predsjednik opštine
Nebojša Radojičić

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

Opština Nikšić ima aktivan uticaj i bitnu ulogu u rješavanju pitanja kao što su građanska participacija, inkluzija marginalizovanih grupa i socijalna politika, posebno kada su u pitanju socijalno ugrožene zajednice. Nakon mnogih aktivnosti realizovanih za dobrobit romske populacije i sprovedenih u saradnji sa civilnim društvom, tokom 2007/2008.godine, kreiran je i usvojen Lokalni akcioni plan (LAP) inkluzije RE populacije 2008/2015. LAP je u skladu sa sljedećim politikama: Strategijom za razvoj i smanjenje siromaštva, Nacionalnim akcionim planom za Dekadu Roma, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama i Strategijom za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008/2012. Opština Nikšić je prva opština u Crnoj Gori koja je usvojila takav dokument. Lokalnim akcionim planom inkluzije planirano je godišnje izdvajanje od 40.000 € iz opštinskog budžeta za finansiranje realizacije ovog plana.

Izrada LAP-a je predstavljala opštinsku inicijativu, pokrenutu na temelju istraživanja koje je sprovedla NVO "Početak" u saradnji sa centrima za socijalni rad iz Nikšića, Šavnika i Plužina, a uz podršku Ambasade SAD-a u Crnoj Gori. Lokalni akcioni plan predstavlja sveobuhvatan skup prioriteta i konkretnih mjera i aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja RE populacije u Nikšiću, njihove integracije u lokalnu zajednicu i stvaranje osnovnih preduslova za ostvarivanje njihovih osnovnih ljudskih prava. Prioriteti Lokalnog akcionog plana se odnose na pravne, ekonomske, socijalne, obrazovne, kulturne i druge aspekte života RE populacije, a studija slučaja koja će biti predstavljena proističe iz prioriteta koji se tiču stanovanja.

Stanovanje predstavlja jedan od najvažnijih aspekata života Roma, imajući u vidu trenutnu situaciju. Činjenica je da od 186 RAE porodica s 936 članova, 176 porodica, odnosno 94,62%, žive u zasebnim naseljima - predgrađima, koja su praktično getoizirana. Ova naselja su lišena kvalitetnog sistema za vodosnabdijevanje, asfaltiranih ulica, sistema kanalizacije i ulične rasvjete. U naseljima postoji i značajan broj nelegalnih deponija na kojima se odlaže otpad. Stanje se pogoršalo tokom 90-ih, doseljavanjem velikog broja izbjeglih i repatriranih porodica na teritoriju ove opštine, njih ukupno 60 sa 361 članom. Broj porodica koje imaju vlastitu kuću (legalno ili nelegalno izgrađenu) ili stanove iznosi 24 - 12,89%. Ostale porodice žive u nekoj vrsti improvizovanog smještaja poput šatora ili baraka. Ilustrativan je i podatak da 46,77% porodica nema vodu u

objektima u kojima žive. Prosječna RE porodica u Nikšiću je najbrojnija u Crnoj Gori i prosječno broji 6,4 članova.

Sažetak slučaja

Ova studija slučaja opisuje aktivnosti koje se odnose na izgradnju kuća za romsku populaciju u Nikšiću, te stvaranje zakonskih i drugih pretpostavki za rješavanje problema stanovanja. Aktivnostima opštine, uz donatorsku i državnu podršku, obezbijeđen je smještaj za 4 romske i egipćanske porodice u 2008. godini, 3 porodice u 2009. godini i 9 porodica u 2012. godini.

Opšte informacije

Nikšić je grad u centralnom dijelu Crne Gore sa 72.824 stanovnika, od kojih je 1,29% Roma i Egipćana. U saradnji sa civilnim društvom, Opština je usvojila Lokalni akcioni plan inkluzije Roma 2008. godine, Trenutno, ne postoji osoba koja je imenovana za rad sa Romima u lokalnoj upravi, ali se očekuje da će ovo radno mjesto biti sistematizovano do kraja 2012. Opština održava redovne kontakte i saradnju s predstavništvima UNHCR-a, UNDP-a, OEBS-a, SE i partnerima u implementaciji MtM programa u Crnoj Gori. Opština je takođe korisnik OSF-MtM programa za infrastrukturni projekat unaprjeđenja uslova vodosnabdijevanja u romskom naselju Brlja, koji je razvijen u saradnji s NVO-ima CEDEM, Unolibertask i Humanitarac. Učešće Opštine u finansiranju projekta iznosi 28% od ukupne vrijednosti projekta.

Opština Nikšić ima važnu ulogu u određenim oblastima inkluzije i realizuje brojne aktivnosti za dobrobit romske populacije, u saradnji sa predstavnicima civilnog društva. Većina tih projekata je bila usmjerena na obezbjeđivanje udžbenika za djecu, poboljšanje životnih uslova (održavanje komunalnog reda, odvoz otpada, poboljšanje higijenskih uslova života u romskim naseljima). Nakon toga, Opština je u saradnji sa lokalnim nevladinim organizacijama kreirala i usvojila Lokalni akcioni plan (LAP) inkluzije RE populacije za period 2008/2015. LAP je usklađen sa sljedećim dokumentima: Strategijom za razvoj i smanjenje siromaštva, Nacionalnim akcionim planom za Dekadu Roma, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama i Strategijom za poboljšanje položaja RE populacije u Crnoj Gori 2008/2012. Nikšić je prva opština u Crnoj Gori koja je usvojila takav plan. Lokalnim akcionim planom predviđeno je izdvajanje od 40.000 € svake godine iz opštinskog budžeta za realizaciju planiranih aktivnos-

ti. Ipak, činjenica da se sredstva koja su namijenjena podršci romskim NVO za implementaciju određenih mjera iz LAP-a ne raspodjeljuju na valjan način zbog izraženog budžetskog deficita i finansiranja drugih prioritetnih oblasti, nalaže potrebu da se za ove namjene utvrdi poseban procenat budžeta, koji će biti kompatibilan s mogućim budžetskim projekcijama, u odnosu na sadašnje rješenje po kojem Opština utvrđuje fiksni iznos sredstava koji nije uvijek u mogućnosti da izdvoji.

Imajući u vidu situaciju na terenu, stanovanje predstavlja jednu od ključnih oblasti socijalne inkluzije. Činjenica je da od 186 RE porodica s 936 članova, 176 porodica, odnosno 94,62%, žive u posebnim naseljima, od kojih su mnoga praktično getoizirana. Ova naselja predstavljaju plodno tle za razvoj određenih bolesti, ali i za pojavu različitih oblika potencijalno društveno opasnog ponašanja. Jedan od načina da se ovi problemi preveniraju jeste da se pristupi temeljnom rješavanju stambenog pitanja u okviru RE zajednice.

Opis slučaja

U 2008.godini, Opština Nikšić je obezbijedila i komunalno uredila zemljište za izgradnju stanova za šest RE porodica repatriranih iz zemalja Evropske unije, a dodatno je obezbijedila i 30% od građevinskog materijala za rješavanje stambenog problema za ove četiri porodice. Na osnovu odredaba Lokalnog akcionog plana za Rome, Opština Nikšić je ustanovila Komisiju koja je sprovela istraživanje i analizu sa ciljem da se utvrdi trenutno stanje u oblasti kvaliteta uslova života i stanovanja, pravnog statusa objekata u kojima je romska zajednica nastanjena, kao i druge potrebe ove populacije u vezi sa stanovanjem. Nakon toga, u 2008.godine, izgrađene su 3 montažne kuće za 2 romske porodice kojima je, prema procjeni Komisije, bilo najpotrebnije rješavanje stambenog pitanja. Od toga, jedna kuća je sagrađena za porodicu zaslužnog sportiste iz ove zajednice. Izgradnju ovog objekta je u potpunosti finansirala Opština Nikšić. Ukupna investicija je vrijedna 72.500,00 €, od čega je Opština Nikšić učestvovala sa 38.772,00 €.

U 2012.godini, izgrađene su i useljene 3 stambene jedinice za 9 lokalnih romskih porodica. Ukupna investicija je bila vrijedna 200.000,00 €. Te aktivnosti su realizovane u skladu s Lokalnim akcionim planom za Rome i finansirane dijelom (i) od strane Opštine (jedna kuća je 2008. u cjelosti finansirana od strane Opštine Nikšić) kroz obezbjeđivanje zemljišta, finansiranje lokalnih radova na planiranju i izgradnji i obezbjeđivanje oslobađanja od poreza; i dijelom (ii) iz Državnog budžeta, u skladu sa Strategijom za poboljšanje položaja Roma

i Egipćana u Crnoj Gori 2008/2012. NVO "Susreti" je donirala iznos od 5.000 € za ove namjene. U 2013.godini, planirana je izgradnja još jednog objekta sa 5 stambenih jedinica.

Rezultati

U periodu od 2008/ 2012.godine, Opština Nikšić je obezbijedila i komunalno opremila zemljište za izgradnju stambenih jedinica za 6 RE porodica repatriranih iz zemalja Evropske unije, obezbijedila građevinski materijal za izgradnju 4 stambene jedinice, obezbijedila 3 montažne kuće za 2 RE porodice i 9 stanova u koje se uselilo 9 lokalnih romskih porodica. Kuće su izgrađene u širem gradskom području, u naselju Humci. Naselje je smješteno u blizini svih administrativnih kancelarija, kao i osnovnih škola, domova zdravlja i fakulteta.

Naziv slučaja
**Podrška edukaciji Roma
u tivatskoj opštini**

Oblast
Obrazovanje

Država
Crna Gora

Opština
Tivat

Predsjednik opštine
Dragan Kankaraš

Jul 2012 .

Lokalna samouprava i inkluzija Roma u Evropi – Iskustva sa terena

Studija slučaja – Crna Gora

Uvod

Opština Tivat je tokom devedesetih imala 11 186 stanovnika sa uglavnom poputno integrisanom romskom populacijom. Između 1991-1999.godina, zbog ratnih dešavanja na prostoru susjednih država, veliki broj izbjeglica i raseljenih lica je našao svoje utočište na teritoriji ove opštine. Uzevši u obzir inflaciju, pad životnog standarda i ekonomsku recesiju koji su obilježili ovaj period, bilo je veoma teško raditi na suštinskoj i održivoj integraciji romske zajednice u lokalnu sredinu. Tokom oružanih sukoba na Kosovu 1999.godine, značajan broj pripadnika romske i egipćanske populacije se doselio u Tivat. Tokom prvih godina njihovog boravka u Crnoj Gori, mali broj pripadnika ove populacije je integrisan u obrazovni sistem, uglavnom zbog nepriznavanja diploma koje su stečene na obrazovnim institucijama na Kosovu. Poslije 2000.godine, napravljeni su ozbiljni pomaci u ovom pravcu, ali je zbog ranijeg negativnog iskustva, i dalje bilo veoma teško poboljšati situaciju i ohrabriti roditelje romske pripadnosti da upisuju djecu u obrazovne institucije na teritoriji opštine.

Sažetak slučaja

Opisana studija slučaja se tiče pružanja podrške primarnom obrazovanju Roma u Tivtu, koju je inicirala Opština Tivat. Ovaj vid podrške podrazumijeva organizaciju lokalnog prevoza za romske učenike iz njihovih naselja “7. Jul” i “Lovanja” do osnovnih škola na području Tivta. Sprovodi se već dvije godine, u saradnji sa lokalnim Udruženjem Egipćana. Ova aktivnost je predviđena i na nivou lokalnih politika, kao jedna od mjera Lokalnog akcionog plana za integraciju Roma i njena realizacija se finansira iz lokalnog budžeta.

Opšte informacije

Tivat je grad na jugozapadu Crne Gore koji ima 14,111 stanovnika. Rom i Egipćani čine 2.64% ukupne populacije. U 2011.godini, Opština je kreirala i usvojila Lokalni akcioni plan za Rome, u saradnji sa NVO Mladi Romi i lokalnim Udruženjem Egipćana. Dva ključna problema sa kojima se suočava lokalno romsko i egipćansko stanovništvo u ovoj opštini su nelegalno sagrađena naselja i s

tim u vezi problemi sa vodosnabdijevanjem, napajanjem električnom energijom, kao i pitanje vlasništva nad nepokretnostima. Pošto većinu pripadnika RE populacije čine interno raseljena lica, Opština Tivat participira u Sarajevskom procesu koji se tiče socijalnog stanovanja, sa ciljem rješavanja problema nelegalnih naselja i obezbjeđivanja uslova za socijalnu inkluziju IRL RE populacije u Tivtu.

Pripadnici RE populacije mogu se obratiti Opštini Tivat bilo kakvom inicijativom, zahtjevom, podneskom itd. Za implementaciju Lokalnog akcionog plana za integraciju Roma i Egipćana, zadužen je Sekretarijat Opštine za socijalna pitanja. Osoba koja je zadužena za pitanja koja se tiču RE populacije- saradnik za nevladine organizacije i pitanja Roma- - nije romske pripadnosti. Kabinet predsjednika grada i nadležni Sekretarijat imaju otvoren pristup u rješavanju pitanja RE populacije i spremni su da sarađuju sa svim zainteresovanim stranama u implementaciji Lokalnog akcionog plana za RE populaciju i razvijanju novih ideja za projekte. Opština održava redovne kontakte i saradnju sa predstavništvima UNHCR-a, UNDP-a, OEBS-a, SE i partnerima u implementaciji MtM programa u Crnoj Gori.

Opis slučaja

Opisana studija slučaja se tiče lokalne prakse pružanja podrške primarnom obrazovanju Roma u opštini Tivat, koja podrazumijeva organizaciju lokalnog prevoza za romske učenike iz njihovih naselja "7. Jul" i "Lovanja" do osnovnih škola na području opštine. Sprovodi se već dvije godine, u saradnji sa lokalnim Udruženjem Egipćana. Ova aktivnost je predviđena i na nivou lokalnih politika, kao jedna od mjera Lokalnog akcionog plana za integraciju Roma i njena realizacija se finansira iz lokalnog budžeta.

Dodatna vrijednost ove inicijative leži u činjenici da osnovno obrazovanje ne spada u nadležnost lokalnih samouprava. Ipak, bez obzira na to, lokalne vlasti su prepoznale potrebu da se kreira i sprovede takva inicijativa kako bi se izašlo u susret potrebama Roma u oblasti obrazovanja i olakšao ovaj segment inkluzije na lokalnom nivou. Sa ciljem obezbjeđivanja ove vrste podrške, tivatska lokalna samouprava svake godine sprovodi postupak javne nabavke kako bi se odabrao najpovoljniji ponuđač a kojim će biti zaključen ugovor o lokalnom prevozu. Odgovor na aktuelne potrebe romskih roditelja i učenika se obezbjeđuje kroz intervju sa članovima romske zajednice, koje redovno sprovode pomenute lokalne NVO i opštinski koordinator za Rome. Najvažniji rezultat ove aktivnosti ogleda se u većem broju učenika iz RE zajednice koji pohađaju osnovnu školu,

smanjenju trenda napuštanja obrazovnog procesa, te činjenici da se broj djece koja se upisuju u školu povećava. Pored toga, određeni broj roditelja koji su se protivili upisu djece u školske ustanove, promijenili su mišljenje o važnosti obrazovnog procesa, što je rezultat posredovanja predstavnika RE populacije koji učestvuju u projektu.

Ova aktivnost je započeta 2007. kao vid podrške za sedmero djece koja žive u naselju Lovanja (koje se nalazi na granici tivatske i kotorske opštine) kako bi pohađala nastavu. UNICEF je 2008. godine, proširio svoju podršku ovoj inicijativi Opštine obezbijedivši vozilo sa 7 sjedišta namijenjeno prevozu djece do škole. Pošto je vozilo koje je obezbijedio UNICEF bilo teško održavati – u pogledu troškova servisiranja i naknade za vozača – Opština je odlučila da raspiše tender za usluge prevoza i unajmila lokalno privatnog prevoznika “Zoranić” za prevoz djece od kuće do škole i natrag. Opština je takođe obezbijedila udžbenike, torbe i odjeću za djecu koja pohađaju školu. Naredne godine, Opština je uključila naselje “7. jul” i djecu iz ovog naselja u usluge transporta koje je sama finansirala, zbog čega su se troškovi povećali. Zbog toga Opština nije više mogla da obezbijedi odjeću za učenike. Danas, usluge transporta koriste 105 romske i egipćanske djece iz naselja “Lovanja” i “7. Jul”, uključujući i 15 romske i egipćanske djece sa drugih lokacija (Gradišnica, Lastva, Seljanovo itd.) koji pripadaju porodicama koje su korisnice materijalnog obezbjeđenja. Usluge transporta obezbjeđuju različite agencije i službe prevoza, a finansira ih Opština Tivat.

Opština Tivat je 2011. usvojila Lokalni akcioni plan za integraciju Roma 2011-2015 i inkorporirala svoje postojeće aktivnosti u ovaj plan. Plan sadrži i neke nove aktivnosti, poput praćenja drop-out-a u saradnji sa predstavnicima lokalnog Udruženja Egipćana. Ove aktivnosti su uključivale i saradnju imenovane osobe romske/egipćanske pripadnosti sa osnovnim školama na teritoriji opštine, lokalnom samoupravom i RE roditeljima sa ciljem prevencije odustajanja od škole. Opština je namijenila iznos od 2.500 eura godišnje za Udruženje Egipćana Tivta, za praćenje obrazovnih aktivnosti i obezbjeđivanje usluga prevoza do škole. Udruženje je imenovalo jednu osobu romske/egipćanske pripadnosti kao lokalnog koordinatora za ove aktivnosti. Od tada, ovaj iznos predstavlja redovan dio opštinskog budžeta na godišnjem nivou.

Većina aktivnosti ove prirode je obično razvijana kroz nacionalna strateška dokumenta, poput Strategije za poboljšanje položaja Roma, Egipćana i Aškalija 2008/2012 i Akcionog plana za njenu implementaciju, u dijelu koji se odnosi na prosvjetu i sport. Neke od aktivnosti predstavljaju sastavni dio projekata koji su razvijeni od strane organizacija civilnog društva iz drugih opština, kroz

partnerstvo sa Fondacijom za stipendiranje Roma (FSR). Ipak, Opština Tivat, zajedno sa Lokalnim udruženjem Egipćana, našla je svoj način da doprinese obrazovanju Roma i Egipćana koristeći sredstva iz lokalnog budžeta.

Rezultati

Na početku ove inicijative 2007.godine, Opština Tivat je obezbjeđivala prevoz za 7 djece iz naselja "Lovanja". Danas ovaj transport koristi 105 romske i egipćanske djece iz naselja "Lovanja" i "7. Jul", kao 15 romske i egipćanske djece iz drugih lokacija (Gradišnica, Lastva, Seljanovo itd.). Ova usluga je doprinijela ne samo boljem pristupu obrazovnom sistemu za pripadnike RE populacije, već je uticala i na određene promjene u okviru same zajednice, u smislu povećanja interesovanja roditelja pripadnika RE populacije za upis u škole, te boljoj inkluziji djece iz RE populacije uopšte. Na početku intervencije, Opština je trebalo da pomogne samo sedmorici romske djece iz najugroženijih porodica u nastavku školovanja. Za pet godina implementiranja inicijative, broj korisnika ove podrške je povećan 17 puta u odnosu na početni nivo. Pomoć u obrazovanju takođe je unaprijeđena, kroz obezbjeđivanje knjiga i medijatora koji brine o pohađanju nastave i sarađuje sa školom, Opštinom i roditeljima. U saradnji sa lokalnim NVO-ima, Opština planira da i u narednom periodu nastavi da dalje razvija ovaj program podrške u obrazovanju.